

O pravici in odgovornosti

Nataša Gliha Komac, Slovenski čas , maj 2019

Praznični prvomajski dnevi vedno prikličejo razmislek o vlogi dela in pravicah delavcev v sodobni družbi. Tako sva s kolegom v prvih dveh številkah majskega Sobotnega dela v okviru rubrike, namenjene besedi tedna, razmišljala o razlagah *Dela in dela* ter *regresa*, današnje razmišljanje pa posvečam slovarskemu pregledu besed *pravica* in *odgovornost*. Že njuno razumevanje se po pregledu splošnorazlagalnega **Slovarja slovenskega knjižnega jezika (SSKJ)** in **Pravnega terminološkega slovarja** izkaže za kompleksno. Kaj je šele z njunim udejanjanjem!

Po **SSKJ** je *pravica* v najosnovnejšem in najbolj razširjenem pomenu tisto, 'kar je v skladu s človekovimi, družbenimi predstavami, pravili o (moralnih) vrednotah', pri čemer velja posebej izpostaviti podpomen 'načela, predpisi, ki določajo, kaj je v skladu s takimi predstavami, pravili'. Za razliko od te bolj splošne, družbeno naravnane opredelitve – izpostavljene so namreč človekove, družbene predstave in merila – je v 2. pomenu *pravica* bolj konkretizirana in vezana na posameznika, opredeljena kot tisto, 'kar komu dovoljuje, daje možnost biti, imeti, narediti kaj', in sicer pod točno določenimi pogoji: a) 'glede na dogovor, pravilo, zakon', b) 'glede na njegovo vlogo, položaj, lastnost' in c) 'glede na odnos do določenega dejstva sploh', šele v podpomenu pa tudi 'kar komu pripada glede na dogovor, pravila, zakon' oz. 'kar je komu dovoljeno glede na določeno pravilo, vlogo odnos'.

V **Pravnem terminološkem slovarju** je pojem v okviru prava kot 'sistema pravnih pravil in pravnih načel, ki veljajo v določenem času na določenem ozemlju, urejajo človekovo ravnanje in imajo vrhovno zavezujočo moč' ožje vezan na fizično ali pravno osebo. Pravica je opredeljena kot 'pravno zavarovan interes fizične ali pravne osebe', pri čemer se v nadaljevanju lahko poučimo o nič manj kot 221 vrstah pravic, mdr. *avtorska pravica*, *dedna pravica*, *pravica biti slišan*, *pravica do družinskega življenja*, *pravica do enakosti*, *pravica do mednarodne zaščite*, *pravica do pitne vode*, *pravica do svobodnega izražanja*, *pravica do šolanja*, *premoženjska pravica*, *volilna pravica*.

Odgovornost je v **SSKJ** najprej opredeljena kot 'dolžnost sprejeti sankcije, dati opravičilo', in sicer a) 'če kaj ne ustreza normam, zahtevam, ima negativne posledice' oz. b) 'če se z zaupano osebo, stvarjo zgodi kaj negativnega', pri čemer je posebej izpostavljena odgovornost kot 'dolžnost, skrbeti za prevzeto obveznost, uresničitev kake naloge' oz. 'odnos do česa negativnega, kot bi bil povzročitelj, storilec'. V **Pravnem terminološkem slovarju** odgovornost kot samostojen termin ni opredeljena, je pa navedenih 41 tipov odgovornosti, npr. *deljena odgovornost*, *disciplinska odgovornost*, *individualna politična odgovornost*, *kazenska odgovornost*, *objektivna odgovornost*, *odgovornost staršev*, *odškodninska odgovornost*, *politična odgovornost*, *subjektivna odgovornost* idr.

Pravica, vezana na posameznika, je vedno tudi stvar širšega družbenega konsenza v določenem prostoru in času, v katerem posameznik živi in deluje, hkrati pa ta konsenz soustvarja in oblikuje. *Odgovornost* kot dolžnost, torej tisto, 'kar bi kdo moral storiti, opravljati zaradi določenih norm, zlasti moralnih', pa zavezuje posameznika k uresničevanju pravic. Slednje so šele v skladu z družbenim konsenzom kodificirane v različnih pravnih aktih, npr. mednarodnih konvencijah, ustavi, zakonih in podzakonskih aktih.

Danes tako lahko svojo misel na območju Slovenije po 11. členu Ustave Republike Slovenije, po katerem je uradni jezik v Sloveniji slovenščina, na območjih občin, kjer živita italijanska in madžarska narodna skupnost, pa tudi italijanščina ali madžarščina, povsem suvereno in jasno kjerkoli zapišem in izrečem v slovenskem jeziku. A ta pravica – kot vse druge – še zdaleč ni tako zelo samoumevna, kot se nam včasih zdi. Zanja smo lahko hvaležni svojim prednikom in odgovorni do svojih zanamcev! Pri čemer pa velja, da pravice udejanjamo in uveljavljamo z lastnim zgledom, hkrati pa tako tudi vzgajamo k odgovornosti ter upoštevanju in uveljavljanju pravic.